

NÁVESNÍ KAPLE JIŽNÍCH ČECH A PŘILEHLÉ MORAVY

Návesní kaple svým nanejvýš harmonickým architektonickým a výtvarným řešením významně spoluurčují obecně vnímané asociace pojmu „jihočeská vesnice“, zároveň jsou i projevem a příznakem jedinečnosti konkrétních obcí.

Na jejich počátku stály dvě snahy: praktická a duchovní. K budování zvonice na vesnických návších nabádala již státní a vrchnostenská protipožární nařízení druhé poloviny 18. století. Hluboce zbožná mentalita venkovanů ovšem nedokázala vnímat civilní ochranu obyvatel a jejich majetku bez náboženského kontextu. Zvonice se tak od samého počátku propojovaly s prostory určenými pro obrazy a sochy světců, osobní i kolektivní modlitby a postupem času stále více i pro liturgické úkony včetně sloužení mší svatých.

Příběh proměn typologie těchto staveb na území vymezeném současnými hranicemi Jihočeského kraje je o to zajímavější, že splétá dvě tendence – vedle pozvolného nabývání sakrálního obsahu výstražných zvonků i kulturní a náboženský vliv odlišné situace v moravských vesnicích, kde se rozsáhlejší prostory s liturgickými funkcemi objevovaly již v 18. století.

Po roce 1848 byla posílena samospráva obcí, což vedlo k růstu identifikace jejich obyvatel s místy, kde žili, a akceleraci snah o výstavbu kaplí potřebných pro komunitní život. Kromě obecních prostředků byly financovány z darů dobrodinců a veřejných sbírek. Pestrá škála jejich výtvarných a architektonických podob ukazuje dílo několika generací venkovských zednických mistrů. Vedle nich se nacházejí i projekty vycházející z prostředí schwarzenberské (popřípadě jiné šlechtické) stavební kanceláře či městských stavitelských firem.

Výstava je jedním z výsledků systematického výzkumu drobné sakrální architektury, který jihočeští památkáři vykonávají již po tři desetiletí. Vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury.

Pořadatel: Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích

Koncepce: Pavel Hájek

Autoři kritického katalogu výstavy: Pavel Hájek,
Zdenka Paloušová, Jarmila Hansová

Autoři fotografií: Pavel Hájek, Zdenka Paloušová, Jana Štorková

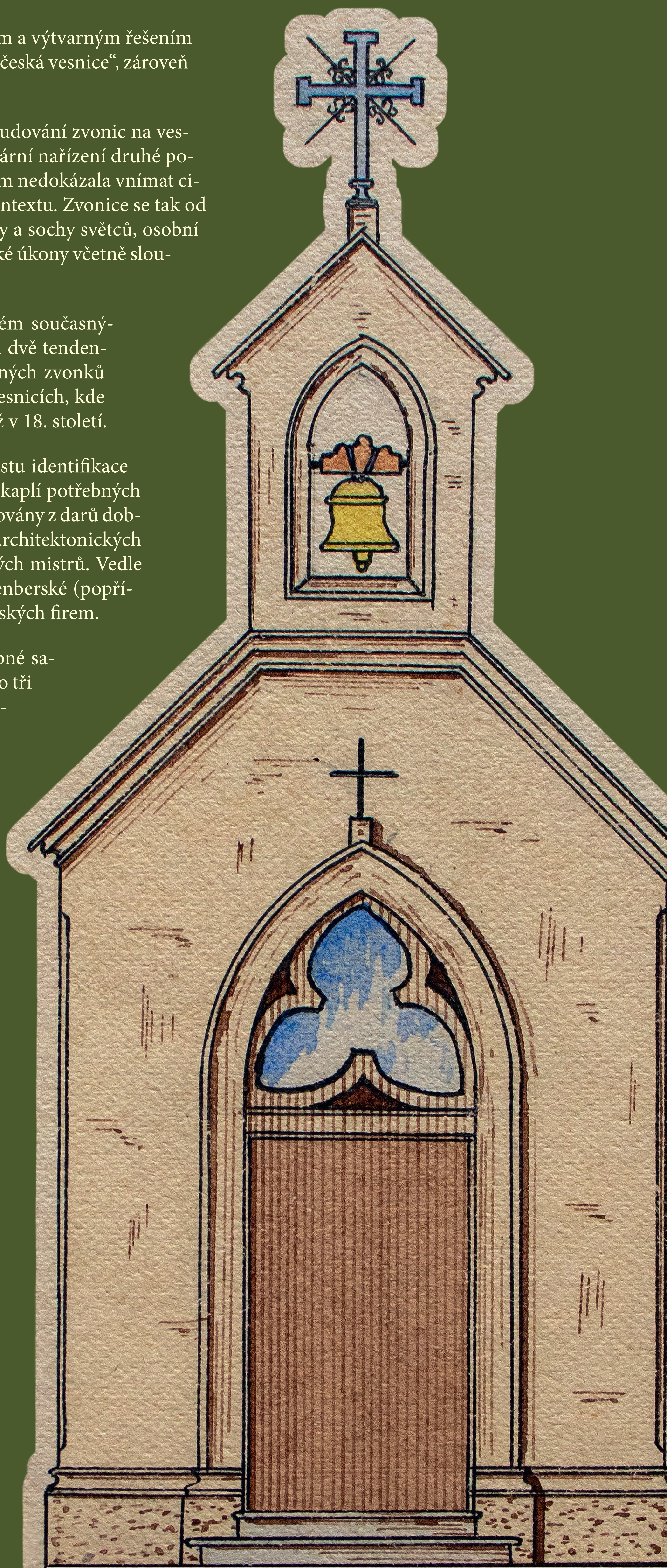
Redakce: Martin Gaží

Grafické zpracování: Daniel Dědek

Spolupráce: Miroslav Pikous, David Michal Říha,
Eva Neprašová, Zdeňka Dupkaničová

Poděkování: Město České Budějovice, Biskupství českobudějovické,
Obec Břehov, Obec Hracholusky, Obec Lipí, Římskokatolická farnost
Frymburk, Římskokatolická farnost Kájov, Římskokatolická farnost
Kostelec nad Vltavou, Římskokatolická farnost Netolice

Použita fotografie stavebního plánu kaple v Březí u Týna nad Vltavou,
Vojtěch Kniha, 1887, zdroj: SOKA České Budějovice, Archiv obce Březí

Ministerstvo
kultury

České
Budějovice

KAPLOVÉ ZVONICE

DRUHÁ POLOVINA 18. A PRVNÍ TŘETINA 19. STOLETÍ

Prolínání funkce zvonice a kaple vedlo ke vzniku staveb s výrazně převýšeným zastřešením zvoníc, které vycházelo ze subtilní zděné hmoty. Většinou šlo o pohledově dominantní stavby na nevelkém čtvercovém půdorysu.

Mladíkov (PT) – kaplová zvonice sv. Vojtěcha, první třetina 19. století, stav 2018

Spolí (CB) – kaplová zvonice, asi 1780, stav 2021

Ratiboř (JH) – kaplová zvonice Panny Marie, asi 1780, stav 2021

Křížanov (PI) – kaplová zvonice Panny Marie Sepekovské, po 1770, stav 2017

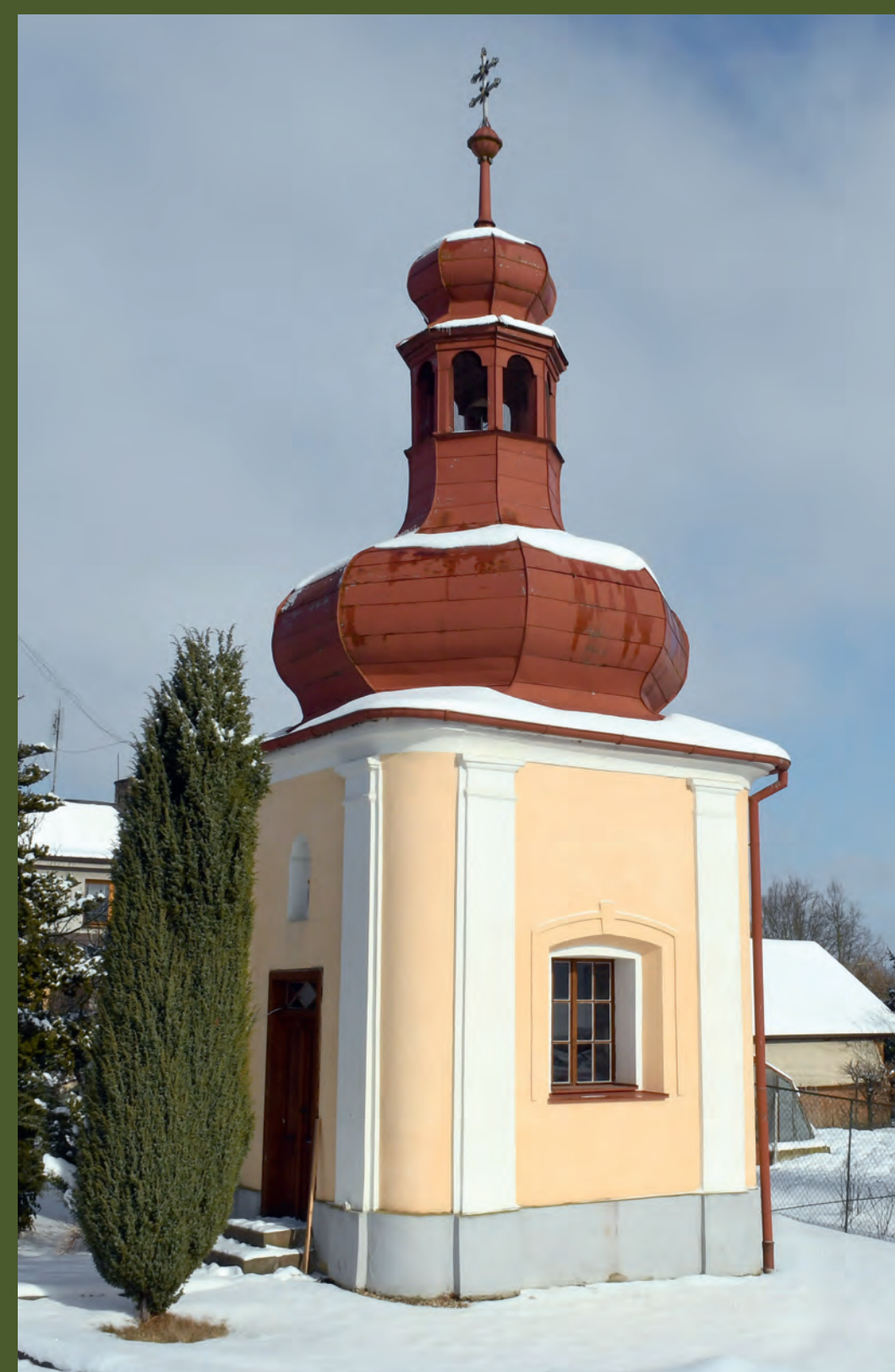
Koloměřice (CB) – kaplová zvonice sv. Barbory, po 1750, stav 2017

Dražov (ST) – kaplová zvonice Panny Marie, první třetina 19. století, stav 2018

Drahonice (ST) – kaplová zvonice Panny Marie s druhotnou přístavbou, po 1800, stav 2018

Turovec (TA) – kaplová zvonice sv. Jana Nepomuckého, 1803, stav 2016

Zábrdí (PT) – kaplová zvonice sv. Linharta, poslední třetina 18. století, stav 2016

DROBNÉ KAPLE POD ZVONICEMI

DRUHÁ POLOVINA 18. A PRVNÍ TŘETINA 19. STOLETÍ

Kaple, pro které je typické architektonické řešení vyjadřující funkční vyrovnanost mezi prostorem k modlitbě a konstrukcí pro zavěšení zvonu, vznikaly zejména na Zbudovsko-hlubočských Blatech a přilehlých oblastech. Hmoty zvonice tvořívá často více než třetinu výšky celé stavby.

Hvoždany (TA) – návesní kaple Panny Marie, druhá polovina 18. století, stav 2018

Záboří u Protivína (PI) – návesní kaple sv. Jana Nepomuckého a sv. Floriána, po 1750, stav 2017

Vítice (ST) – návesní kaple sv. Jana Nepomuckého, 1831, stav 2018

Čavyně (ST) – návesní kaple sv. Jana Nepomuckého, počátek 19. století, úprava 1844, stav 2018

Záboří u Protivína (PI) – nástěnná malba v interiéru návesní kaple sv. Jana Nepomuckého a sv. Floriána, 1780, stav 2021

Dobešice (PI) – návesní kaple sv. Jana Křtitele, po 1837, stav 2018

Čejkovice (CB) – návesní kaple sv. Jana Nepomuckého, před 1827, stav v roce 2017

ZVONICOVÉ KAPLE

DRUHÁ POLOVINA 18. A PRVNÍ POLOVINA 19. STOLETÍ

Na přelomu 18. a 19. století nejrozšířenější typ návesních staveb vyvažujících výstražnou i ochrannou funkci. Svým tvarem i hmotou navazují na princip zděných zvoníc, jejich hlavním předobrazem byly barokní kostelní věže.

Kloužovice (TA) – zvonicevá kaple Panny Marie, před 1800, kresba Zdenky Braunerové, stav 1910

Podeřístě (PT) – zvonicevá kaple Panny Marie Růžencové, 1790, stav 2017

Kladruby (TA) – zvonicevá kaple Panny Marie, před 1800, stav 2020

Olešník (CB) – zvonicevá kaple Zvěstování Panny Marie, 1798, stav 2017

Plástovice (CB) – zvonicevá kaple Nejsvětější Trojice, 1840, stav 2021

Černěves (ST) – zvonicevá kaple sv. Antonína Paduánského, 1827, stav 2017

Lžín (TA) – zvonicevá kaple sv. Václava, 1797, stav 2016

ŠTÍTOVÉ KAPLE

POSLEDNÍ TŘETINA 18. A PRVNÍ POLOVINA 19. STOLETÍ

Skupina staveb charakterizovaná společným charakteristickým znakem – průčelím zakončeným křídlovým tvarovaným štítem. Zdobené bývá odsazenými nárožími, lizénovými rámy a pilastry. Zvonice vyrůstají z konstrukce krovu a neopírají se o žádnou ze stěn.

Údolí u Nových Hradů (CB) – štítová kaple Panny Marie, 1799, stav 2021

Chlum u Blatné (ST) – štítová kaple sv. Jana Nepomuckého, 1781, stav 2021

Pístina (JH) – štítová kaple sv. Kateřiny Sienské, 1824, stav 2019

Svěbohy (CB) – štítová kaple Panny Marie, 1773, stav 2017

Holašovice (CB) – štítová kaple sv. Jana Nepomuckého, 1744/1753, stav 2017

Klečaty (TA) – štítová kaple Nejsvětější Trojice, 1800, stav v roce 2019

Hlupín (ST) – štítová kaple sv. Jana Nepomuckého, 1819, stav 2021

Líšnice (PI) – štítová kaple Panny Marie Sepekovské, kolem 1800, stav 2021

KAPLE SE ZVONICEMI NAD ŠTÍTEM

PRVNÍ POLOVINA 19. STOLETÍ

Až v 19. století se v centrální oblasti jižních Čech začaly objevovat kaple, jejichž průčelní stěna přecházela do subtilní hranolové zvonice. V jednodušší variantě měla tvar nástavce a byla v celé hmotě otevřená prostupem, ve složitější podobě stála na čtvercovém půdorysu a završená bývala jehlancovou stříškou.

Vrbice (PT) – kaple Nejsvětější Trojice se zvonící nad štítem, 1823, stav 2018

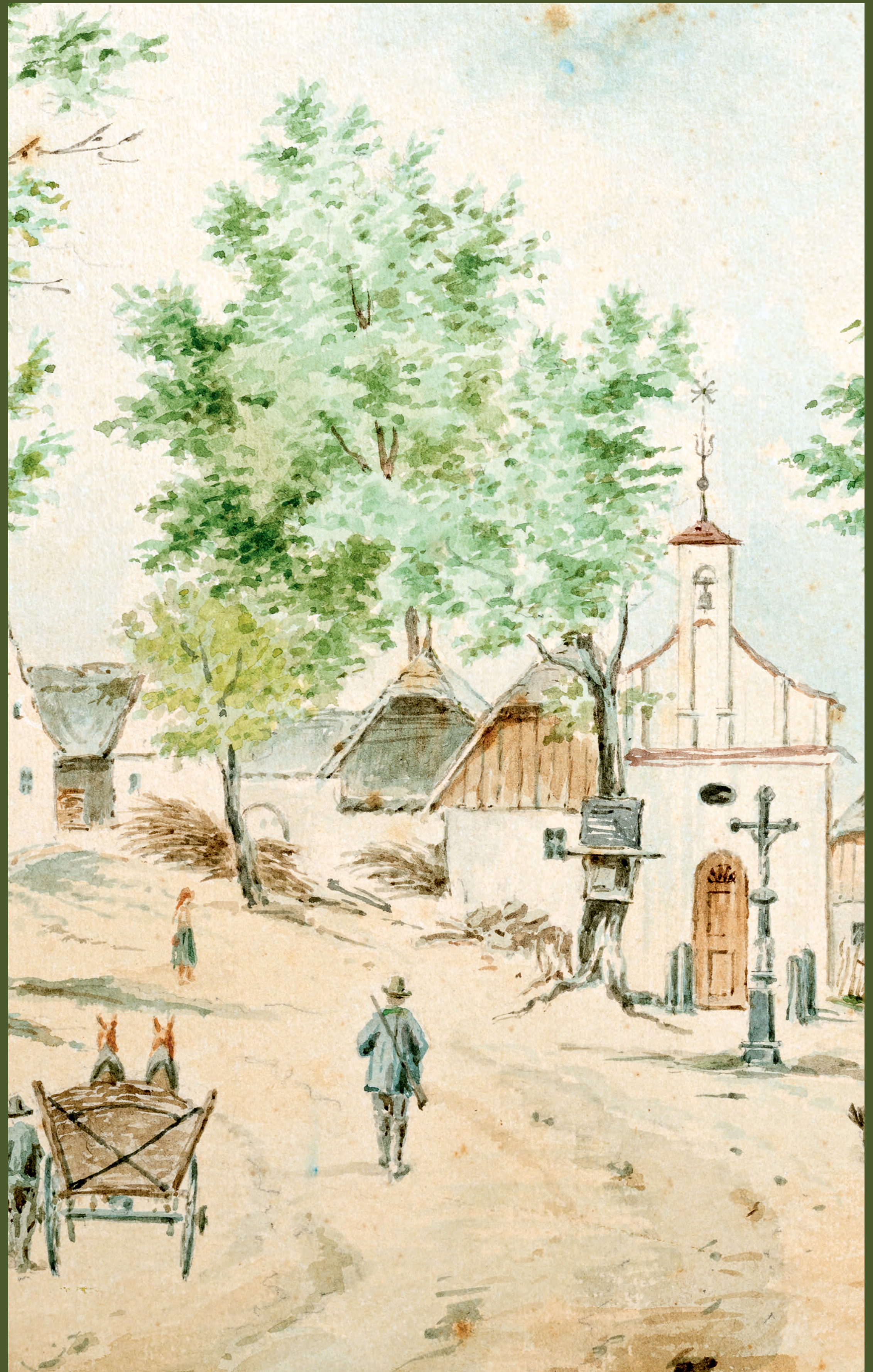
Louka (PI) – kaple Panny Marie Sedmibolestné se zvonící nad štítem, 1818, stav 2018

Skřidla (CK) – kaple sv. Jana Nepomuckého se zvonící nad štítem, po 1830, stav 2018

Dehtáře (CB) – kaple sv. Floriána se zvonící nad štítem, po 1827, stav 2021

Dolní Ostrovec (PI) – kaple sv. Jana Nepomuckého se zvonící nad štítem, před 1830, kresba Václava Šebeleho, stav 1880, Prácheňské muzeum v Písku

Ráztely (PI) – kaple Nejsvětější Trojice se zvonící nad štítem, 1838, stav 2018

Podhájí (CB) – kaple sv. Jana Nepomuckého se zvonící nad štítem, po 1837, stav 2017

Borovany u Bernartic (PI) – kaple Panny Marie se zvonící nad štítem, po 1828, stav 2021

KAPLE NA CESTĚ KE KOSTELŮM

POSLEDNÍ TŘETINA 18. A PRVNÍ POLOVINA 19. STOLETÍ

Specifikum skupiny návesních kaplí stavěných v jihovýchodní části dnešního okresu Jindřichův Hradec a v německých jazykových ostrovech jihočeského vnitrozemí tkví v překvapující velikosti staveb. Jejich architektonické řešení se jednoznačně odvíjelo od potřeby slavit mše za účasti většího množství obyvatel obce. Napodobují proto strukturu i poslání farního kostela.

Děbolín (JH) – iluzivní oltární architektura s obrazem Korunování Panny Marie v závěru návesní kaple Nejsvětější Trojice, 1776, stav 2021

Buk (JH) – návesní kaple sv. Floriána, 1767, s druhotně přistavěnou věží, stav 2021

Červený Hrádek (JH) – návesní kaple Navštívení Panny Marie, 1843, stav 2021

Kačlehy (JH) – návesní kaple sv. Barbory, 1804, stav 2019

Radošovice (CB) – návesní kaple Panny Marie, 1823, stav 2021

Stálkov (JH) – návesní kaple sv. Víta, před 1850, stav 2021

Zdešov (JH) – návesní kaple Nanebevzetí Panny Marie, 1776, stav 2018

KAPLOVÉ ZVONICE A ZVONICOVÉ KAPLE

DRUHÁ POLOVINA 19. A PRVNÍ TŘETINA 20. STOLETÍ

Jednoduché stavby bez liturgického využití a se zvýrazněnou výstražnou funkcí navázaly na tradici výstavby zvoníc živou již od 18. století. Častěji je nacházíme v ekonomicky méně prosperujících oblastech. Komorní prostor je vhodný pro soukromou modlitbu.

Srlín (PI) – kaple sv. Václava, 1894, stav 2017

Měky nec (ST) – kaple sv. Vojtěcha, 1854, stav 2018

Kovářovské Březí (PI) – zvonice Panny Marie, 1887, stav 2026

Tálín (PI) – kaple sv. Václava, 1903, stav 2017

Přísečno (CK) – zvonice Nejsvětější Trojice, 1903, stav 2017

Plavsko (JH) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1936, stav 2019

Chřešřovice (PI) – kaple Navštívení Panny Marie, 1904, stav 2017

ŠTÍTOVÉ KAPLE

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ

Typ návesních kaplí charakteristický posunem zvonice z hrany štítu do různých pozic v hřebeni střechy. Byl optimálním řešením z hlediska finanční náročnosti při výstavbě a následné údržbě. Navíc harmonicky vstupoval mezi „selskobarokní“ fasády venkovských stavení.

Krašovice (PI) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1847, úprava 1883, stav 2017

Novosedly nad Nežárkou (JH) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1862, stav 2019

Kozlov (ST) – kaple sv. Václava, 1866, stav 2026

Lčovice (PT) – kaple Panny Marie Bolestné, po 1850, stav 2020

Radimov (TA) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1859, stav 2016

Střelskohošťická Lhota (ST) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1865, stav 2021

Vlastec (PI) – kaple sv. Václava, 1876, stav 2017

Malý Pěčín (JH) – kaple Panny Marie, 1876, stav 2018

Březí (PI) – kaple sv. Josefa, 1896, stav 2018

ŠTÍTOVÉ KAPLE

PRVNÍ TŘETINA 20. STOLETÍ

Staviteľská práce s hmotou štítových kaplí (nesvázaných nutností umístění věže do průčelí) poskytovala větší možnosti ke kombinaci tradičních architektonických postupů a ozvlášťňujících inovací. Nebyly zapotřebí zcela nové prvky, stačilo nápaditě kombinovat ty dávno osvědčené.

Lhotka u Olešnice (CB) – kaple sv. Rodiny, 1909, stav 2017

Temešvár (PI) – kaple sv. Josefa, počátek 20. století, stav 2017

Topělec (PI) – kaple sv. Andělů strážných, 1905, stav 2018

Malešín (TA) – kaple sv. Anny, 1909, stav 2016

Plasná (JH) – kaple sv. Václava, 1913, stav 2026

Chvaletice (PI) – kaple sv. Václava, 1935, stav 2017

Krajníčko (ST) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1935, stav 2026

Sedmídomí (PT) – kaple na památku padlých, 1932, stav 2026

KAPLE S PLOCHOU ZVONICÍ NAD ŠTÍTEM

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ
PRVNÍ TŘETINA 20. STOLETÍ

Za jádrovou oblast tohoto typu kaplí můžeme považovat centrální část Českobudějovicka a na ni navazující partie Prachaticka a Českokrumlovska, ale i severní Písecko. Tyto regiony lze ztotožnit se schwarzenberskými panstvími (primogenitury i sekundogenitury).

Opatovice (CB) – kaple Nejsvětější Trojice, 1850, stav 2026

Žitná (PT) – kaple Panny Marie Růžencové, 1873, stav 2018

Přílepy (PI) – kaple Panny Marie, 1886, stav 2026

Břehov (CB) – kaple sv. Josefa, 1862, stav 2026

Habří (CB) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1867, stav 2018

Onšovice (PT) – kaple sv. Václava, 1887, stav 2026

Srnín (CK) – kaple Panny Marie Lurdské, 1903, stav 2017

KAPLE S HRANOLOVOU ZVONICÍ NAD ŠTÍTEM

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ
POČÁTEK 20. STOLETÍ

Vývojový mezistupeň směřující k plnohodnotným mešním kaplím vstřebával impulzy historizujících neoslohů, které se v jejich podobě vzájemně ovlivňovaly a mísily. Velmi specifické jsou stavby s obdélným atikovým štítem.

Stožice (ST) – kaple sv. Šimona a Judy, 1871, stav 2018

Políkno (JH) – kaple Jména Panny Marie, 1863, stav 2026

Mnichov (ST) – kaple sv. Vojtěcha, 1869, stav 2026

Zbislav (PI) – kaple Panny Marie Sepekovské, 1877, stav 2026

Podolí u Radomyšle (ST) – kaple sv. Vojtěcha, po 1877, stav 2026

Žebrákov – kaple Panny Marie, 1904, stav 2018

Radošovice (ST) – kaple Panny Marie, 1887, stav 2018

KAPLE S HRANOLOVOU ZVONICÍ NAD ŠTÍTEM

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ
PRVNÍ TŘETINA 20. STOLETÍ

V přirozené evoluci venkovského stavitelství navázaly na barokně-klasicistní a klasicistně-empírové stavby první poloviny 19. století. Vyznačují se měkce organickými tvary. Zejména na Strakonicku a Prachaticku se prosadil výtvarně poutavý typ s bohatě členěnými průčelími.

Velká Turná (ST) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1884, stav 2018

Nahořany (ST) – kaple sv. Cyrila a Metoděje, 1884, stav 2026

Kakovice (ST) – kaple sv. Anny, 1891, stav 2018

Radkovice (ST) – kaple Nanebevzetí Panny Marie, před 1907, stav 2018

Litochovice (ST) – kaple sv. Floriána, 1895, stav 2018

Dvorec (PT) – kaple sv. Václava, 1905, stav 2018

Ohrazeničko (CB) – kaple Nejsvětější Trojice, 1907, stav 2026

Záblatí (CB) – kaple Panny Marie Zábalské, 1935, stav 2016

KAPLE SE ZVONICÍ VYSTUPUJÍCÍ ZE ŠTÍTU

DRUHÁ POLOVINA 19. STOLETÍ
PRVNÍ TŘETINA 20. STOLETÍ

Koncepce návesních kaplí se cíleně přibližovala podobě farních kostelů, což vedlo k vysouvání hranolové zvonice z hmoty štítu a vzniku architektonizovaných předsíní. Zvýraznění zvonice symbolicky oddělovalo liturgické poslání návesních kaplí od jejich výstražného účelu.

Velice (CB) – kaple sv. Rodiny,
1888, stav 2016

Buk (PT) – kaple Bolestné Panny Marie,
1891, stav 2026

Pechova Lhota (PI) – kaple Panny Marie
a sv. Václava, 1927, stav 2019

Chvalešovice (CB) - kaple sv. Václava, 1886,
stav 2026

Čičenice (ST) – kaple sv. Václava, 1888,
stav 2017

Nová Ves (ST) – kaple sv. Františka, 1905, stav 2026

Dolní Pěna (JH) – kaple Nejsvětějšího srdce
Páně, 1905, stav 2026

Češnovice (CB) – kaple sv. Anny, 1892,
stav 2017

KAPLE S PŘEDSTAVĚNOU ZVONICÍ

DRUHÁ POLOVINA 19. A PRVNÍ TŘETINA 20. STOLETÍ

Poslední vývojový stupeň tradičních návesních kaplí, který se užíval zejména na Českobudějovicku a Jindřichohradecku. Věž přistavěná ke vstupnímu průčelí je koncepčně blízká farním kostelům. Tomu odpovídá velikost většiny staveb i jejich bohatá vnitřní výbava.

Lužnice (JH) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1876, stav 2026

Vodice (PT) – kaple sv. Václava, 1884, stav 2018

Klenov (JH) – sv. Jana Nepomuckého, 1891, stav 2026

Radimovice u Želče (TA) – kaple Nanebevzetí Panny Marie, 1891, stav 2026

Jindřiš (JH) – kaple Nanebevzetí Panny Marie, 1894, stav 2026

Pelejovice (CB) – kaple sv. Jan Křtitele, 1899, stav 2026

Dobrotín (JH) – kaple sv. Terezie z Lisieux, 1908, stav 2019

Knín (CB) – kaple sv. Václava, 1928, stav 2017

KAPLE MODERNÍCH TVARŮ

20. A 21. STOLETÍ

V první polovině 20. století vzniklo na území jižních Čech několik návesních kaplí postavených v duchu secese či pod vlivem dalších modernistických slohů. Po roce 1989 se ve vesnickém prostředí objevují i novostavby hledající netradiční architektonická řešení.

Bežerovice (TA) – kaple sv. Václava, 1907, stav 2026

Zborov (CB) – kaple sv. Prokopa, 1909, stav 2017

Drahenický Málkov (ST) – kaple Panny Marie Karmelské, 1937, stav 2026

Domanín (JH) – kaple sv. Václava, 1925, stav 2026

Hlincova Hora (CB) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1947, stav 2026

Třebeč (CB) – kaple sv. Jana Nepomuckého, 1993, stav 2017

Ločenice (CB) – kaple sv. Anežky České, 2002, stav 2025

NÁVESNÍ KAPLE VYSTAVĚNÉ PŘED POLOVINOU 19. STOLETÍ

Legenda:

- dřevěné zvonice
- zděné zvonice
- kaplové zvonice
- zvonicevé kaple
- štítové kaple
- kaple se zvonice nad štítem
- návesní kaple na cestě ke kostelům

území okresů Písek, Strakonice, Prachatic, Český Krumlov a České Budějovice

území okresů Tábor a Jindřichův Hradec

NÁVESNÍ KAPLE VYSTAVĚNÉ PO POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Legenda:

- drobné kaple tvarem navazující na starší stavby
- štítové kaple
- kaple bez průčelního štítu
- kaple se zvonicemi nad štítem
- kaple se zvonicemi vystupujícími ze štítu
- kaple s představěnou zvonící

